

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Габриела Белова Белова-Ганева,

Ръководител на катедра „Международно право и международни отношения” и декан на
Правно-историческия факултет на

Югозападен университет „Неофит Рилски” – гр. Благоевград

по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в област на висше образование
3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право
(Международно частно право), обявен от Бургаския свободен университет, ДВ, бр.
29/02.04.2024 г.

Относно: научната, научно-приложната и професионално-академичната дейност и
продукция, представени от д-р Емине Хасан Иляз – единствен участник в конкурса

Със Заповед № № РД-141/30.05.2024 г. на Ректора на Бургаския свободен
университет – проф. д-р Милен Балтов, съм определена за член на научно жури във връзка
с конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, обявен в ДВ бр. 29 от
02.04.2024 г., в професионално направление 3.6 „Право” (Международно частно право).
На първото заседание на научното жури ми е възложено да изготвя рецензия. В
изпълнение на заповедта на ректора на БСУ и на решението на научното жури, като се
ръководя от изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република
България, Правилника за прилагането му и Правилника за развитие на академичния състав
в БСУ, предлагам на вниманието на уважаемите членове на научното жури следните свои
констатации и изводи, както и мотивираното от тях заключение.

I. Обобщени данни за научната продукция и дейността на кандидата

Научната продукция, представена от кандидата д-р Емине Иляз отговаря на
характера на обявения конкурс, а именно – международно частно право. Тя включва
публикации в няколко научни направления: (1) по проблемите на енергийните
инвестиционни спорове в контекста на международния арбитраж; (2) относно
специфичните особености на ускорения арбитраж в съвременната практика; (3) правния
режим на достъпа до пазара на труда на граждани на трети държави; (4) приложимото
право към замърсяването на околната среда в открито море съгласно международното
частно право; (5) етичните правила, приложими към адвокатите на страните в
международния търговски арбитраж, както и правният анализ на чл. 7 от Виенската
конвенция за международна продажба на стоки (CISG); (6) международните конвенции за
задълженията за издръжка в международното турско частно право, както и приложимото
право към договорите за строителство от гледна точка на FIDIC (International Federation of
Consulting Engineers) и арбитража в международното турско частно право.

В количествено отношение научната продукция отговаря на изискванията и критериите, залегнали в националните наукометрични показатели за професионално направление 3.6 Право за заемане на академичната длъжност „доцент“ (по всички групи показатели), както и на допълнителните изисквания на Бургаския свободен университет. Налице е справка, подкрепена от съответните писмени доказателства, като публикациите се разпределят както следва:

- една основна монография **„Енергийните инвестиционни спорове в контекста на международния арбитраж**, (рецензенти: проф. д.н. Мария Нейкова, доц. д-р Ана Джумалиева), изд. Бургаски свободен университет, ISBN 978-619-253-036-5, 2024, която съответства на установените нормативно (в ЗРАСРБ) изисквания за „монография“, доколкото изследва всестранно и пълно конкретен проблем и безспорно представлява самостоятелно авторско изследване;
- публикувана монография на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ със заглавие **„Настойничество и попечителство над детето в международното семейно право”**, изд. Бургаски свободен университет, ISBN978-619-253-035-8, 2024, рецензирана от проф. д-р Флюрия Юсуfoва Билгин; превод от турски доц. д-р Менет Шукриева и авторката д-р Емине Иляз;
- две статии, публикувани през 2024 г. в сп. „Стратегии на образователната и научната политика”, бр. 4s/2024, ISSN 1310–0270 – издание, реферирано в Web of Science;
- четири статии и доклади на български език, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни толове.

Кандидатът д-р Емине Хасан Иляз е получила висше юридическо образование в БСУ през 2006 г. Работила е в Областната администрация – гр. Бургас, както и като юрисконсулт в различни търговски дружества и частни структури. От 2013 г. е вписана в Адвокатска колегия – гр. Бургас. През периода 2013-2019 г. се обучава и придобива ОНС „доктор” по професионално направление „Право”, специалност „Международно частно право” в Истанбулския университет, Турция, което следва да се оцени високо и по достойнство. Докторската степен е призната от НАЦИД (Удостоверение № 08-00-36/11.09.2023 г.).

II. Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

От представените в списъка на кандидата публикации приемам за рецензиране представената монография („Енергийните инвестиционни спорове в контекста на

международния арбитраж”, (рецензенти: проф. д.н. Мария Нейкова, доц. д-р Ана Джумалиева), изд. Бургаски свободен университет, ISBN 978-619-253-036-5, 2024 г.); две статии, публикувани в издание, реферирано в Web of Science; четири статии и доклади, публикувани в нереферираны списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни токове. Съобразно изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане кандидатът има следните наукометрични показатели:

- ГРУПА А. Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на тема: „Настойничество и попечителство над деца в международното семейно право”, Диплома №5089 издадена на 18.06.2020 г. от Истанбулския университет, Република Турция, професионално направление Право, научна специалност: Международно частно право; Удостоверение № 08-00-36/11.09.2023 г. издадено от НАЦИД – 50 точки.
- ГРУПА В. Публикувана монография, която е представена като основен хабилитационен труд – „Енергийните инвестиционни спорове в контекста на международния арбитраж”, изд. Бургаски свободен университет, ISBN 978-619-253-036-5, 2024 г. – 100 точки. Монографията е първото самостоятелно цялостно изследване на енергийните инвестиционни спорове в международния арбитраж, до момента в българската правна литература липсва цялостен задълбочен анализ от подобно естество. Трудът е структуриран в увод, пет глави, заключение и библиография, списък на цитираната литература, както и резюме и съдържание. Обемът на печатното издание е 312 страници.

Актуалността на монографията е свързана с нарастването на броя на енергийните инвестиционните спорове, както и с оттеглянето на Европейския съюз и Евратом от Договора за енергийна харта (ДЕХ), след като Европейският парламент одобри това на последната си пленарна сесия през м. април 2024 г.

Следва да се подчертае, че международноправната рамка на чуждестранните инвестиции започва да се развива през 60-те години на ХХ век, поставяйки акцент върху взаимодействието между икономическото развитие, международното сътрудничество и ролята на частната международна инвестиция. През 1965 г. е приета Конвенцията за уреждане на инвестиционни спорове между държави и граждани на други държави (т. нар. Конвенция ICSID), въз основа на която е създаден Международният център за решаване на инвестиционни спорове (ICSID). Успехът на идеята се потвърждава от обстоятелството, че Конвенцията влиза в сила още през следващата година. От 90-те години на миналия век се наблюдава истинска вълна на нарастване на инвестиционните спорове, което е резултат както от регламентиране на възможността за решаване на споровете чрез арбитраж, така и поради сключването на голям брой двустранни инвестиционни договори. Анализът на богатата практика на различните правораздавателни органи за решаване на спорове между частноправните субекти и държавите, приемащи инвестициите, се налага с оглед нейното

уеднаквяване и безпротиворечивост. Гореизложеното идва да потвърди **актуалността** на представения хабилитационен труд както за нашата правна теория, така и за практиката. Актуалността е безспорна, включително и с оглед последните решения и актове на Съда на Европейския Съюз, а именно решението по дело C- 284/16 *Slovak Republic v. Achmea*. Както е известно, решението по делото *Achmea* на Съда на Европейския Съюз породило редица спорове, като изводите на Съда на ЕС (който не възприе становището на Генералния адвокат по делото) не бяха възприети както от Международния център за решаване на инвестиционни спорове (ICSID), така и в доктрината.

В българската правна литература към настоящия момент има един цялостен труд относно правото на чуждестранните инвестиции на проф. д-р Николай Натов, както и защитената през 2019 г. от колегата Цветелина Димитрова докторска дисертация на тема: „Способи за уреждане на инвестиционни спорове”. Публикувани са и редица статии, но те нямат за задача пълно и цялостно изследване на проблематиката. Настоящият хабилитационен труд е съсредоточен върху разрешаването на **енергийните инвестиционните спорове** в контекста на международния арбитраж, поради което той представлява новост за правните изследвания у нас. Още повече, че както е посочено на стр. 24 от монографията през 2023 г. 23 % от арбитражните дела, заведени пред ICSID през предходната година, са били свързани със спорове, произтичащи от инвестиции в нефт, природен газ и минно дело, а 12 % са били свързани с инвестиции в електроенергия и други видове производство на енергия. Важността на енергийните инвестиционни спорове се илюстрира и от решението по делото *Yukos Universal Limited (Yukos) v. Russian Federation*, като присъденото от арбитражния съд обезщетение в размер на 15 милиарда щатски долара е най-високата сума, присъждана някога в международното инвестиционно право.

Сложността на разглежданата проблематика е свързана и с обстоятелството, че правото на инвестициите включва както разпоредби на международното икономическо право като част от международното публично право, така и на националното право на държавите, приемащи инвестицията. Твърде често, особено в рамките на европейската правна система, трудно се прокарва границата между частноправните и публичноправните аспекти в тази област, при което все по-остро се поставя въпросът доколко международното икономическо право се разграничава ясно от публичното или частното право в областта на инвестициите.

Несъмнено арбитражът като способ за уреждане на инвестиционни спорове между инвеститори с националност на една държава и друга държава, приемаща инвестицията е най-разпространеният способ и в хабилитационния труд авторката е отделила основно внимание на него. Подробно са разгледани различните видове арбитраж по инвестиционни спорове. Спецификата при възлагането на решаването на инвестиционен спор от арбитраж е в основанието, от което арбитражът черпи своята компетентност, което е ясно посочено от автора. Достатъчно обстойно и подкрепено със съответната

практика е разгледано производството по инвестиционни спорове пред Международния център за решаване на инвестиционни спорове съгласно Конвенцията ICSID.

В глава първа се формулира основната терминология, свързана с понятията за инвестиционно право, арбитражно производство, инвестиционните споразумения (двустранни и многостранни), Договора за енергийна харта (ДЕХ). В този контекст се разглеждат характеристиките и източниците на международното инвестиционно право, както и инвестиционния арбитраж.

В глава втора е дадена е дефиниция на понятията „инвестиция“, „енергийна инвестиция“, „инвеститор“, „инвестиционен спор“, като подробно е проучен генезиса на инвестиционния спор. По този начин авторката си поставя за задача да се определят понятията, използвани при определяне на компетентността на органите за разрешаване на спорове по отношение на предмета и лицето при разрешаването на спорове, произтичащи от енергийни инвестиции. Във втория параграф на главата е анализирано понятието „инвестиционен спор“ с цел определяне на предметната компетентност на органите за разрешаване на спорове.

Третата глава обхваща механизмите за уреждане на спорове, които се прилагат при разрешаването на инвестиционни спорове и във връзка с това се определя компетентността на органите за уреждане на спорове. Анализира се компетентността на националните съдилища при условията на сезиране на съдилищата на приемащата държава и на трета държава. Съдилищата на приемащата държава са признати за традиционните компетентни органи за уреждане на спорове за разрешаване на инвестиционни спорове. Въпреки това, според автора, доколко съдилищата на трети държави или на държавата източник могат да се считат за компетентни да разглеждат инвестиционни спорове чрез установяване на екстериториална компетентност е дискуссионен въпрос в инвестиционното право. Справедливо е отбелязано, че методът на арбитража, който е разгледан във втория параграф на главата, се е превърнал в един от основните инструменти на инвестиционното право и е станал предпочитан от инвеститорите метод за уреждане на техните спорове.

В глава четвърта се разглежда определянето на приложимото право към инвестиционните спорове. Тъй като източникът на спора е важен при определянето на приложимото право към инвестиционни спорове, темата е анализирана в две основни направления: спорове основани на договори и спорове основани на споразумение, които определено предизвикват повече дискусии.

В глава пета се разглеждат новите тенденции и опитите за отстраняване на недостатъците в международния инвестиционен арбитраж и влиянието на правото на Европейския съюз върху енергийните инвестиционни спорове. Изложението в тази глава очертава и практико-приложните приноси на изследването.

Съществен **научен принос** на монографичния труд „Енергийните инвестиционни спорове в контекста на международния арбитраж“ е направената дефиниция на понятието

„енергийна инвестиция“ и подробното разглеждане на понятието „енергийна инвестиция“ в ДЕХ.

С **оригиналност** се отличава и анализът на механизма за разрешаване на спорове в ДЕХ и USMCA (US-Mexico-Canada Agreement), направената оценка на разпоредбите на Конвенцията ICSID и ДЕХ относно личната компетентност и откриването на проблемите, произтичащи от фрагментираната структура на международното право по отношение на инвестиционните спорове в областта на енергетиката.

По мое мнение **приносен момент** е разглеждането на проблема с приложимото право при енергийните инвестиционни спорове. Достига се до извода, че проблемът, свързан с приложимото право, е разпределението на ролята между правото на приемащата държава и международното право при разрешаването на спорове. В ДЕХ приложимото право при уреждане на спорове се определя в съответствие с разпоредбите на ДЕХ и разпоредбите на международното право (чл. 26, ал. 6 от ДЕХ), като по този начин се избягва дискусията относно приложимостта на международното право към споровете. Авторката отбелязва, че повечето инвестиционни споразумения обаче не съдържат разпоредба за приложимото право. В доктрината и практиката е общоприето, че инвестиционните споразумения представляват *lex specialis* по отношение на въпросите, които уреждат, и че те са предмет на международното право, тъй като са междудържавни споразумения.

Представеният монографичен труд „Енергийните инвестиционни спорове в контекста на международния арбитраж“ освен посочените чисто научни приноси за развитие на международноправната доктрина, има и сериозни **научно-приложни** приноси и би допринесъл за по-доброто разграничаване и подбор на приложимото право и приложимия механизъм за разрешаване на енергийни и инвестиционни спорове.

Монографичното изследване се отличава с богат **научен апарат** (1424 бележки под линия), както и библиография, която включва достатъчно източници на български, английски и други езици, както и нормативни източници и интернет-ресурси. Представените заглавия показват добри познания на автора в областта на международното частно право, но също така и в областта на правото на Европейския съюз.

- По показателите в ГРУПА Г - изискуеми са 100 точки, представени са публикации от кандидата, които ги формират. Представена е втора монография, озаглавена „**Настойничество и попечителство над детето в международното семейно право**“, изд. Бургаски свободен университет, ISBN978-619-253-035-8, 2024, рецензирана от проф. д-р Флория Юсуfoва Билгин. (Превод: доц. д-р Менет Шукриева и д-р Емине Иляз). Монографията е с обем от 226 страници, структурирана в увод, пет глави, заключение и библиография. Книгата представлява първото българско и турско монографично изследване, посветено на

настоящността и попечителството над детето в международното частно право.

Всички статии, които са приложени за рецензиране са насочени към проблемите на международното частно право, част от тях са по темата на монографията на автора, други са със самостоятелен научен принос. Но всички те показват целенасочената научна дейност на д-р Емине Иляз, която заслужава висока комплексна оценка. Цялостната творческа продукция доказва една последователност в научните и педагогическите усилия, въз основата на по-широк тематичен кръг от интереси и оригинален изследователски метод. Не може да не бъде подчертано, че диапазонът на изследванията е разположен в няколко различни направления и обхваща публикации освен по проблемите на енергийните инвестиционни спорове в контекста на международния арбитраж, също така и по специфичните особености на ускорения арбитраж в съвременната практика (публикация № 1 от списъка с публикациите). Направен е правен анализ, подробно са разгледани предимствата и недостатъците на ускореното арбитражно производство.

С особен научен принос се отличава и публикация №2, посветена на правния режим на достъпа до пазара на труда на граждани на трети държави, в която са разграничени разрешителен, регистрационен и декларативен режим с общо седемнадесет процедури. Направен е опит да се открият техните най-важни характеристики, като към статията е приложена и актуална статистика от Агенцията по заетостта за издадените видовете разрешения за работа на граждани на трети страни. Посочена е дефиницията на видовете трудова заетост съгласно българското законодателство и вторичното право на Европейския съюз.

Друго направление на научните изследвания на д-р Емине Иляз е една изключително важна област, каквато е приложимото право към замърсяването на околната среда в открито море съгласно международното частно право (публикация №3). В публикуваната на английски език статия са разгледани Женевската конвенция за открито море от 1958 г. и Конвенцията на ООН по морско право, по които Република България е страна. Разгледан е и инцидентът „Тори Каньон“, който показва значението на регулирането на петролното замърсяване чрез международни споразумения. Тъй като откритото море е зона, която не попада под суверенитета на нито една държава, могат да възникнат много специални проблеми в случай на замърсяване на тези зони. Първият от тези проблеми е свързан с юрисдикцията на замърсителя, причиняващ замърсяване на околната среда. По мнението на авторката в съответствие с горепосочените конвенции корабите в открито море са под изключителната юрисдикция на държавата, под чийто флаг плават.

Безспорно приносен характер имат и публикациите под № 4 и 6, посветени на етичните правила, приложими към адвокатите на страните в международния търговски арбитраж, както и правният анализ на чл. 7 от Виенската конвенция за международна продажба на стоки (CISG), като в случай че тълкуването на договора между страните

разкрие, че няма разпоредба, приложима към въпроса, тази договорна празнота следва да се запълни чрез прилагане на обичайната практика.

Внимание заслужават и статиите под № 5 и 7 от списъка с публикациите, в които се разглеждат международните конвенции за задълженията за издръжка в международното турско частно право, както и приложимото право към договорите за строителство от гледна точка на FIDIC и арбитража в международното турско частно право (на турски език).

- ГРУПА Д - изискуеми са 50, представени за кандидата са 100 точки. Цитиранията, представени за рецензиране са от категорията цитирания или рецензии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация - 30 т. и цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране – 70 т. Д-р Емине Иляз отговаря на изискванията на закона и по отношение на последната група наукометрични показатели.

III. Критични бележки и препоръки

Бих препоръчала на кандидата в свои бъдещи трудове да продължи да се фокусира върху актуални проблеми на международното частно право, като публикува и в други юридически издания с оглед повишаването на разпознаваемостта и популяризирането на научната продукция на кандидата в страната.

IV. Заключение

Въз основата на представения монографичен труд и на останалите оригинални научни публикации от страна на кандидата, както и предвид разнообразната педагогическа дейност, заявявам своята еднозначна и ясна **положителна оценка** и препоръка д-р Емине Хасан Иляз да заеме академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.6 „Право“ (Международно частно право) в Бургаския свободен университет.

16.07.2024 г.

Член на журито: проф. д-р Габриела Белова